

**NÛBIHAR
AKADEMÎ**

Kovara Akademik a Xebatên Kurdî ya Navneteweyî
International Peer-reviewed Journal of Kurdish Studies

Cild 4 Jimar 12 Sal 6 - 2019

Volume 4 Issue 12 Year 6 - 2019

Pak Ajans Yayıncılık Ltd. Şti.

Büyük Reşitpaşa Cad. Yümni İş Merkezi No: 22/29

Vezneciler – Fatih / İSTANBUL

Tel & Faks: 0212 519 00 09

www.nubiharakademi.com | <http://dergipark.gov.tr/nubihar>

E-mail: nubiharakademi@gmail.com

Li Ser Navê Pak Ajansê Xwediyê Kovarê û Berpîrsê Karên Nivîsê
On Behalf of Pak Agency the Owner of Journal and Responsible Editor

Pak Ajans Yayıncılık Ltd. Şti. adına Sahibi ve Yazışları Müdürü
Süleyman Çevik

EDİTÖRÊN JIMARÊ / ISSUE EDITORS

Aydın, Tahirhan / Assoc. Prof., *Mardin Artuklu University, Turkey*

Filiz, Mehmet Şirin / Res. Assist., *Mardin Artuklu University, Turkey*

DESTEYA EDİTORİYÊ / EDITORIAL BOARD

Acar, Hayrullah / Assoc. Prof., *Mardin Artuklu University, Turkey*

Adak, Abdurrahman / Assoc. Prof., *Mardin Artuklu University, Turkey*

Aydın, Tahirhan / Assoc. Prof., *Mardin Artuklu University, Turkey*

Beltekin, Nurettin / Asst. Prof., *Mardin Artuklu University, Turkey*

Bor, İbrahim / Assoc. Prof., *Indiana University, USA*

Ergün, Zülküf / Dr., *Mardin Artuklu University, Turkey*

Tek, Ayhan / Assoc. Prof., *Mus Alparslan University, Turkey*

Türel, Vehbi / Assoc. Prof., *Bingöl University, Turkey*

ÇAP / PRINTED BY

Alioğlu Bas. Yay. ve Kağ. San. Tic. Ltd. Şti.

Orta Mah. Fatin Rüştü Sk. No: 1-3/A

Bayrampaşa/İstanbul

Tel: 0212 612 95 59

MİZANPAJ & PAGE DESIGN

Şemal Medya (semalmedya@gmail.com)

Kovara Nûbihar Akademîyê ji aliyê van îndeksan ve tê naskirin:

The Journal of Nûbihar Akademî is accepted by these indexes:

Nûbihar Akademî kovareke bihekem, akademîk û navneteweyî ye. Di demsalên bihar û payîzê de salê du caran tê weşandin. / Nûbihar Akademî is an international peer-reviewed academic journal. It is published biannually in spring and autumn.

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın.

ISSN: 2147-883X

NAVEROK / CONTENTS

JI EDÎTOR/EDITORIAL.....	07-09
Guherîna Degan di Kurdî (Kurmancî, Soranî, Zazakî), Îngilîzî û Farsî de Phonetic Changes in Kurdish (Kurmanji, Sorani, Zazaki), English and Persian OSMAN ASLANOĞLU	11-38
Kirmanckî de Vengê Siruştî Onomatopoeia in Kirmancki AHMET KIRKAN.....	39-53
Vegêrana Kesê Duyem di Edebiyata Kurdî de Second Person Narrative in Kurdish Literature ÛMRAN ALTINKILIÇ	55-70
WERGEREK / A TRANSLATION Neteweperwerîya Kurdan THOMAS BOIS - JI ÎNGİLÎZÎ: ADNAN DEMİR.....	73-85
DOKUMENTEK / A DOCUMENT Qewa'îdêd Serfa Kurdî (I, II) a Mela Mehmûdê Bazîdî Qewa'îdêd Serfa Kurdî (I, II) of Mela Mahmudi Bazidi TAHÎRHAN AYDIN	89-98

DOKUMENTEK / A DOCUMENT

Qewa'îdêd Serfa Kurdî (I, II) a Mela Mehmûdê Bazîdî

Qewa'îdêd Serfa Kurdî (I, II) of Mela Mahmûdî Bazîdî

Tahirhan AYDIN*

PUXTE

Ev destxeta bi navê “Qewa’îdêd Serfa Kurdî” a ku ji aliyê Aleksandre Jaba ve wek “Conjugaison des Verbes Kurdes” hatiye binavkirin ku kişandina lêkerên Kurdî, cureyên demê û yên peyvan di hundirîne, yek ji berhemên girîng ên derheqê rêzimana Kurdî da ye ku di koleksiyona Jaba da cih girtîye. Mela Mehmûdê Bazîdî ji bo hevalê xwe Aleksandre Jaba, li Erzurûmê di sala 1866an da amade kiriye. Bazîdî ne navek li berhemê kiriye û ne jî navê xwe li ser nivîsîye. Destxet di teşeyê defterekê da ye ku ji du heb berhemên bi hev ve zeliqandî pêk tê û her yek ji wan kêzêde 46 wêre e. Di xatîmeya pirtûka ewil da, Bazîdî dibêje ku berhem derheqê usûla qewaîdên nehew/hevokazî û serfê/peyvsazîyê da ye. Lêbelê destxet tenê peyvan, anku kişandina lêkeran û cureyên peyvan di zaravayê Kurmancîya Kurdî da dihevine. Loma jî mirov dikare bi vê gotina Bazîdî, destxetê wek “Qewa’îdêd Serfa Kurdî” anku “peyvsazîya Kurdî” bi nav bike. Ji bilî vê nusxeya nivîskar a di koleksiyonê da tu îstînsaxeke wê tune. Destxet di Koleksiyona Jaba a li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê da bi numereya Kurd46ê hatiye qeydkirin û tu nîşaneyên rizîn yan belavbûnê li ser tune. Li ser rûpelên wê ku ji aliyê Bazîdî ve bi mirekeba reş hatine amadekirin, gelekî werger, têbînî û latînzekirin ji aliyê Jaba ve bi qelesa resas hatine nivîsîn. Berhem bi giştî li ser peyvsazîyê anku li ser deman, cure û kişandina lêkeran û cureyên peyvan radiweste di zaravayê Kurmancî da.

Peyvên Sereke: Kurmancî, Kurdî, rêziman, Mela Mehmûdê Bazîdî, Aleksandre Jaba, peyvsazîya Kurdî, Koleksiyona Aleksandre Jaba, destxet

* Doç. Dr., Zanîngeha Mardin Artukluyê, Fakulteya Edebiyatê, Beşa Ziman û Edebiyata Kurdî. (Assoc. Prof., Visiting scholar at Department of Near Eastern Languages and Cultures (NELC), Indiana University/IN/USA)

e-mail: tahirhan@hotmail.com / taydin@iu.edu ORCID: 0000-0002-2586-2956

ABSTRACT

“Qewa’îdêd Serfa Kurdî (I, II) of Mela Mahmûdî Bazîdî” This work *“Qewa’îdêd Serfa Kurdî”* which is called *“Conjugaison des Verbes Kurdes”* by Alexandre Jaba, which contains Kurdish verb conjugations, types of tenses and words, is one of the important works in the Jaba collection about the grammar of Kurdish language. This work was prepared by Mela Mehmudi Bazidi for his friend Alexander Jaba, in Erzurum in 1866. Bazidi did not give a name for the work, nor did his name is written on the work. The work is in the form of a notebook consisted of two consecutive books each on an average of 46 pages. In the end of the first book, Bazidi says that the work is about Kurdish sentence structure and vocabulary. However, the work contains only vocabulary, i.e. verb conjugation and words in the Kurmanci dialect of Kurdish language. Thus it can be named with the *“Qewa’îdêd Serfa Kurdî”* ie *“Kurdish morphology”* by Bazidi’s expression. The work was handwritten by Bazidi himself and this is the only known copy. The work is located in the Jaba collection at The Library of the Russian Academy of Sciences, with number of Kurd46, and does not reflect any deformation. There are a number of translations, notes, and transcriptions written by Jaba with pencil on the pages that were written by Bazidi in black ink. The manuscript deals with morphological issues such as tenses, verb varieties, verb conjugations, vocabulary types in Kurmanci dialect of Kurdish.

Key words: Kurmanji, Kurdish, grammar, Mela Mahmudi Bazidi, Alexandre Jaba, morphology of Kurdish, Alexandre Jaba Collection, manuscript

1. DESTPÊK

Koleksiyona Aleksandre Jaba ji gelek alîyan ve biqîmet û bêhempa ye. Hin berhem tê da hene ku nû ne, orîjînal û nûser in, nusxeyên nivîskar in û heta roja me îro derneketine qada zanistê. Yek ji wan berheman **“Qewa’îdêd Serfa Kurdî”** ye ku ji aliyê Mela Mehmûdê Bazîdî ve hatiye nivîsîn.

Berhemên nivîskî ji gelek alîyan ve agahiyên girîng pêşkêş dikin. Wek mînak helbestek gelek agahî di xwe da dihewîne. Ji ber vê yekê xebatên nivîskî ji aliyên curbicur ve tên nirxandin. Rêziman, hevoksazî, çand, dîrok, peyv sazî û dengnasî hin ji van alîyan in. Lewra em dikarin bibêjen helbest ne tenê helbest e, çîrok ne tenê çîrok e û stran ne tenê stran e. Her yek ji wan derheqê ziman, çand, dîrok û hwd. da xezîneyên veşartî ne.

“Qewa’îdêd Serfa Kurdî” ku li ser berga wê ya dawî bi Frensî *“Conjugaison Des Verbes Kurdes”* anku *“kişandina lêkerên Kurdî”* hatiye nivîsîn berhemeke orîjînal e ji koleksiyona Jaba. Hem xeta nivîskar e, hem nusxeyeke wê ya din tune û hem jî heta îro derneketiye qada zanistê.

Di vê xebatê da me hewl da ku em vê berhemê ji çend alîyan ve bidin nasîn. Em ewil nasnameya berhemê zelal dikin ka berhem ji aliyê kê ve li ku û kengê hatiye amadekirin? Berhem li ku ye, çawa hatiye parastin û kî xwedî lê derketiye? Her

wiha ji alîyê fîzîkî ve divê berhem bê nasandin. Gelo ka çend wereq e, rewşa kaxez û mirekebê çawa ye, cureya nivîsê çi ye, ebatên destxetê çi ne? Di dawîyê da jî em li ser naveroka berhemê disekinîn: Mijara berhemê çiyê, kîjan mijaran îhtîwa dike û sebebê nivîsandina berhemê çi ye?

2. QEWA'ÎDÊD SERFA KURDÎ JI ALÎYÊ NASNAMEYÊ VE

Gelek kedkarên koleksiyona Jaba hene ku dudu ji wan kedkarên pêşeng in. Yek ji wan, motora xebatê ye ku Jaba ye û yê dî jî Mela Mehmûdê Bazîdî ye. Dostîniya Bazîdî û Jaba gelek kûr e. Ewqas kûr e ku rengvedana hevaltiya wan di koleksiyonê da bi zelalî dixuye. Wek mînak Bazîdî çend berhem ji bo xatîrê dostê xwe Jaba nivîsîne û ji ber ku van berheman dîyarîyê dostê xwe kiriye navê xwe wek nivîskar li ser nenivîsiye. Hetta navê yekî ji wan berheman bi mebesta dîyarîyê “Tuhfetu'l-Xullan” (Bazîdî, Tuhfetu'l-Xullan, 1866) anku “dîyarîya dostan” danîye.

Jaba li ser berga dawî ya vê berhemê, bi Frensî “*Conjugaison des Verbes Kurdes*” (Bazîdî, Qewa'îdêd Serfa Kurdî II, 1866, r.46/berga dawî) nivîsiye ku wateya wê “*kişandina lêkerên Kurdî*” ye. Jaba ji bo berhemên di nav koleksiyonê da katalogeke kurt amade kiriye û di vê kataloga xwe da ji bilî navê berhemê hîç agahî nedane (Jaba, *Catalogue De Manuscripts Kurdes*, r. 7). Ev berhema girîng ji alîyê Bazîdî ve bi giştî ji bo hînbûn û hînkirina Kurdî û bi taybetî jî ji bo danasîn û kişandina lêkerên Kurdî, wek du defterên (Rudenko, *Danasîna Koleksiyona Destxetên Kurdî yên li Lenîngradê*, r.107) li pey hev sala 1866an hatiye amadekirin. Bazîdî hem di dawîya xatîmeya pirtûka yekem da (Qewa'îdêd Serfa Kurdî I, r. 46) hem jî di dawîya pirtûka duyem da (“*Temam şod der weqtê esir li eclî Mosyo Jaba fi Erzurûm 1283*” bnr. Qewa'îdêd Serfa Kurdî II, r. 46) wek dîrok bi hejmarên erebî 1283 nivîsiye. Jaba li ser bergên giştî yên pirtûkê, anku her du bergên pêşî û paşî (Qewa'îdêd Serfa Kurdî I) wek dîrok 1866 nivîsiye. Digel vê jî Rudenko tarîxa 1283yan wek 1866/67 wergerandiye teqwîm/salnameya mîladî (Rudenko, r. 107).

Bazîdî bixwe li ser xatîmeya deftera/berhema ewil wiha gotiye: “*Me'lûmê te bitin ku ev qewa'îdêd ku di vê rîsaleyê da hatiye zikir û beyankirin ji usûlê qewa'îdêd ulûmêd nehew û serfê ne*” (Bazîdî, Qewa'îdêd Serfa Kurdî I, 1866, r. 46). Gelo ev berhem “*usûlê qewa'îdêd ulûmêd nehew û serfê*” dihewîne yan na? Bi rastî, ji ber ku dîsîplîna nehew li ser hevoksazîyê radiweste ev berhem nakeve kategorîya nehewê/hevoksazîyê. Herçiqas di çarçoveya şîroveyan da hin hevokên kurmançî hebin jî rasterast derheqê hevoksazîya kurmançî da bi rêbazeke sistematîk agahîyek tune. Ji ber vê yekê mirov nikare bibêje ku ev berhem derheqê hevoksazîya/nehwa kurmançî da ye. Lê wekî ku Bazîdî jî dibêje serfa kurmançî, peyvsazîya kurmançî temsîl dike. Herwiha binavkirina Jaba jî pirtûkê temsîl nake. Lewra Jaba dibêje

ku pirtûk derheqê “kişandina lêkerên Kurdî” da ye, lê ne tenê kişandina lêkeran dihewîne, digel wê cureyên peyvên û yên deman jî dihewîne.

Elhasil, berhem bêtir li ser serfa Kurdî disekine: lêker, kişandina lêkeran, cureyên lêkeran, cureyên deman, cureyên navdêran û hwd. (Rudenko, r. 107). Jiber vê yekê mirov dikare bi îfadeya Mela Mehmûdê Bazîdî pirtûkê wek **“Qewa’îdêd Serfa Kurdî”** bi nav bike. Ji alîyê din ve destxet ji du berheman pêk hatiye û her çiqas bi hev ve zeliqandî bin jî her yek ji wan xweser e û xwedî hejmarên serbixwe ye. Loma jî em ji bo nasandina berhemê dikarin bibêjin **“Qewa’îdêd Serfa Kurdî I, II”**. Ev yek dê nasnameya desxetê zelaltir bike û di warê xebatên lêkolînê da jî dê pêşîya tevlihevîyê bigire.

3. QEWA’ÎDÊD SERFA KURDÎ JI ALÎYÊ FÎZÎKÎ VE

Ev berhema ku kişandina lêkerên Kurdî û cureyên peyvê û demê dihewîne, li Erzurûmê sala 1866an bi Kurdîya kurmancî û bi nesx û rîq’eyeke tevlihev, wek pexşan/mensûr bi mirekeba reş hatiye nivîsîn. Wisa dixuye ku ev berhem piştî ku ji alîyê Bazîdî ve hatiye amadekirin, ji alîyê Jaba ve hatiye xwendin û mitalekirin. Lewra gelek werger, transkrîbsiyon û têbînîyên Jaba li ser rûpelan û di navbera rêzan da hene (Rudenko, r. 107). Piştî ku hatiye nivîsîn di Koleksiyona Jaba ya li Pirtûkxaneyê Akademîya Zanistan a Rûsyayê cihê xwe girtîye û heta îro li wir di rewşeke baş da hatiye parastin. Lewra digel ku ne xwedî kaxez û bergeke taybet û qewî ye jî berhem, ne belav bûye ne jî nûşaneyên rizînê li ser hene. Tenê li çend cihan belavbûna mirekebê dixuye. Li gorî agahîyên kataloga Rudenko sala 1868 anku piştî nivîsînê bi du salan li Pirtûkxaneyê Akademîya Zanistan a Rûsyayê hatiye qeydkirin (Rudenko, r. 107).

Berhem li ser deftereke resen hatiye nivîsîn. Li ser hin rûpelan jî bo qismên nivîsandî bi qelema resas û bi destan çarçove hatine xêzkirin lê li ser hin rûpelan jî ev çarçove tunene. Herwiha li ser hindêk rûpelan xêzên rêzan hene û li ser hindêkan tunene. Ebadên wereqan 22x15 cm ye, lê ebadên qismên nivîsandî 18,5x14 cm ye (ji bo ebadên kaxez û nivîsê bnr. Rudenko, 107-108). Rûpel bi tayê hatine dirûtin. Hem berg hem jî rûpel jî kaxezêkê spî û resen pêk tên. Li se berg û rûpelan serlewhe, tezhîb, wêne, minyatur û nexşe tunene. Kaxeza berhemê deforme nebûye. Berhem li ser yek sitûnê hatiye nivîsîn û di her rûpelê da 7-9 rêz hene.

Destxet ne di mecmû’eyekê da ye lê di nav defterekê da wek du berhemên li pey hev hatiye amadekirin. Lê ev her du berhem ne ji alîyê naverokê ve ne jî ji alîyê fîzîkî ve jî hev cuda ne. Tenê di navbera her duyan da xatîmeyek heye û her yek ji wan bi jimareyêkê nû û serbixwe dest pê dike.

Ji bo hejmara wereqan du cure reqem hatine nivîsîn. Yek ji wan li alîyê rastê a jora hemû wereqan hatiye nivîsîn ku bi erebî ye û ji bo her pirtûkê (Rudenko ji bo

van pirtûkan peyva “defter”ê bi kar tîne: Рукопись состоит из двух тетрадей, bnr. Rudenko, r. 108) bi hejmara 1’ê dest pê dike û bi 46an diqede (di pirtûka yekana da li ser wereqê bi şaşî 41 nehatiye nivîsîn. Anku 45 wereq e). Lê reqema din tenê li jêra wereqê li alîyê çepê hatiye nivîsîn ku reqemên latînî ne û ji bo her du defteran bê navber bi hejmara 1’ê dest pê dike û bi 49an diqede. Bi kurtî hejmara wereqan $46+46 = 92$ ye (digel berg û wereqên vala 96 e).

4. QEWA’ÎDÊD SERFA KURDÎ JI ALÎYÊ NAVEROKÊ VE

Wekî ku li jorî hat gotin di vê destxetê da du berhem hene. Li ser berga berhema yekemîn Mela Mehmûdê Bazîdî, çend hêvî û temennîyên xwe pêşkêşî dost û hevalê xwe Jaba kiriye. Li ser heman bergê Jaba jî wergera wê nivîsiye û bi tîpên latînî navê Mela Mehmûdê Bazîdî, cihê nivîsînê û dîrokê wiha nivîsiye: “*Khodja, Mahmoud Efendi Bayazidi ... Erzerûm, 1/3 Septembre 1866*” (Bazîdî, *Qewa’îdêd Serfa Kurdî I*, berga pêşî).

Berhem rasterast bi cureyên demê, kişandina lêkeran û cureyên peyvan dest pê dike: Wek serenav *fê’la mazî me’lûm/mechûl, fê’la mazî, nefyê hal, fê’la îstiqbal, nefyê îstiqbal, emrê hazir, nehyê hazir û hwd. dinivîse* û ji bo her mijarekê wek *mînak lêkerên curbicur dikişîne*. Her wiha ji bilî kişandina lêkeran jî mijarên wek *îsmê fa’îl, îsmê mef’ûl, îsmê mekan, îsmê alet, yekjimar (mifred), dujimar (tesnîye), pirjimar, (cem’), îsmê îşaret, zemîr (cînav) û hwd. gelek mijarên peyvsazîyê peşkeş dike* û jo bo her mijarê mînakan dide. Li ser exlebê rûpelan bi tîpên latînî xwendin (bilêvkirin) yan wergera mijarên rêzimanê ji alîyê Jaba ve hatine nivîsîn.

Berhema duyem jî heman mijaran dihewîne. Tê da heman rêbaz hatiye şopandin. Nehatiye gotin ka çima du berhemên wek hev hatine nivîsîn. Jixwe di dawîya berhema duduyan da Jaba wek “*Conjugaison Des Verbes Kurdes en deux cahier (Di du defteran da kişandina lêkerên Kurdî)*” pênase kiriye (Bazîdî, *Qewa’îdêd Serfa Kurdî II*, berga dawî).

5. TEWSÎFA DESTXETÊ

1. **Navê berhemê:** Qewa’îdêd Serfa Kurdî I, II/Conjugaison des Verbes Kurdes
2. **Te’lif, tercume:** Telîf
3. **Navê nivîskar:** Mela Mehmûdê Bazîdî
4. **Cih:** Koleksiyona Jaba a li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê
5. **Navê Pirtûkxaneyê:** Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê (The Library of the Russian Academy of Sciences (Библиотека Российской академии наук / БАН))

6. **Pirtûkxane no:** Koleksiyona Rojhilat, 167 (Rudenko di kataloga xwe da bi rûsî cihê berhemê wiha destnîşan dike: Уп. рук. Восточный сборник, стр. 176, bnr. Rudenko, 107).
7. **Navê xwedî:** Aleksandre Jaba
8. **Zimanê destxetê:** Kurdî (Kurmancî)
9. **Taybetiyên bergê:** Kaxeza normal
10. **Serbixwe-mecmû'e:** Du berhemên li pey hev
11. **Cihê telîfê:** Erzurûm
12. **Tarîxa telîfê:** 1866
13. **Menzûm-mensûr:** Mensûr/pexşan
14. **Rengê kaxezê:** Spî
15. **Sitûrî û ziravîya kaxezê:** Zirav (Rudenko dibêje "kaxeza awrupî", bnr. Rudenko, 108)
16. **Rizîbûna kaxezê:** Nerizîye
17. **Jimara wereqan:** $46+46 = 92$ wereq (digel berg û wereqên vala 96)
18. **Ebadên kaxezê:** 22×15 cm (ebadên qismên nivîsandî: $18,5 \times 14$ cm. Ji bo ebadên kaxez û qismên nivîsandî bnr. Rudenko, 107-108).
19. **Cureya xetê:** Nesx û riq'e tevlihev
20. **Mirekeb:** Mirekeba reş, qelema resas
21. **Cedwel:** Rêz û çavçove hatine xêzkin
22. **Jimara sitûnan:** 1
23. **Jimara rêzan:** Exleb 7-9 (tevlihev)
24. **Sernav:** Ji bo her mijarê sernavek heye û sernav gelek in.
25. **Peyva te'qîbê:** Tune
26. **Temelluk:** Ji ber ku ji bo Jaba hatiye amadekirin xwedîyê destxetê Jaba ye.
27. **Mutale'e û teshîh:** Werger, transkrîpsiyon û şîroveyên Jaba gelek in.
28. **Hamiş/derkenar:** Werger, îzah û şîroveyên Jaba gelek in
29. **Destpêka destxetê:** هه‌شی هه‌هه کو او دوست
30. **Dawiya destxetê:** تمام شد در وقته عصر لاجل مسیو ژابا در ارضوم
31. **Naverok:** Kişandina lêkerên kurmancî, cureyên peyvnan, cureyên demê

6. ENCAM

Me di vê xebatê da berhemeke bênav a Mela Mehmûdê Bazîdî ji çend alîyên ve (ji alîyê nasname, naverok û fîzîkî ve) da nasandin. Berhem li Erzurumê sala 1866an

ji bo xatirê dostanîyê wek dîyarî ji bo Aleksandre Jaba hatiye nivîsîn. Berhem nusxeya nivîskar e û ji bilî vê tu îstînsax û mînak tunene. Bazîdî ne navek li berhemê kiriye û ne jî navê xwe li ser nivîsîye. Em ji çend agayîyên ku Jaba li ser berhemê nivîsîne, kataloga Jaba û ya Rudenko tê digihîjin ku berhem a Bazîdî ye. Jaba bixwe bi tîpên latînî û bi Frensî bi wateya “Kişandina Lêkerên Kurdî” wek **“Conjugaison des Verbes Kurdes”** bi nav kiriye. Lê em dikarin bi şîrove û nasandinên Bazîdî bixwe berhemê wek “Qewa’îdêd Serfa Kurdî” bi nav bikin. Ji ber ku di destxetê da du heb berhemên li pey hev hene û her yek ji wan xwedî reqemên serbixwe ne em dikarin weha jî bi nav bikin: “Qewa’îdêd Serfa Kurdî I, II”.

Berhem îro jî bi numereya Kurd46ê di koleksiyona Jaba da li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê ye. Berhem nerizîye û deforme jî nebûye. Di koleksiyonê da çend berhemên derheqê rêziman û zimannasîya kurmançî da hene û ev jî yek ji wan e. Her çiqas ji aliyê qeydê û binavkirinê ve wek berehemeke serbixwe xuya bike jî di nav defterekê da du heb pirtûkên li pey hev hene. Her du berhem jî heman mijaran anku cureyên demê, kişandina lêkeran, cureyên lêker û navdêran dihewînin. Lêbelê her du berhem wek du berhemên ji hev cuda bi lê dest pê dikin û bi 46an diqedin. Gelek werger, têbînî û latînîzekirinên Jaba hene li ser rûpelan. Bêgûman ev berhem jî wek hin berhemên din ên di koleksiyonê da derheqê rêziman, zimannasî, pevsazî, dengnasî, çand û zaravayê kurmançî da hin agahîyan jî dide.

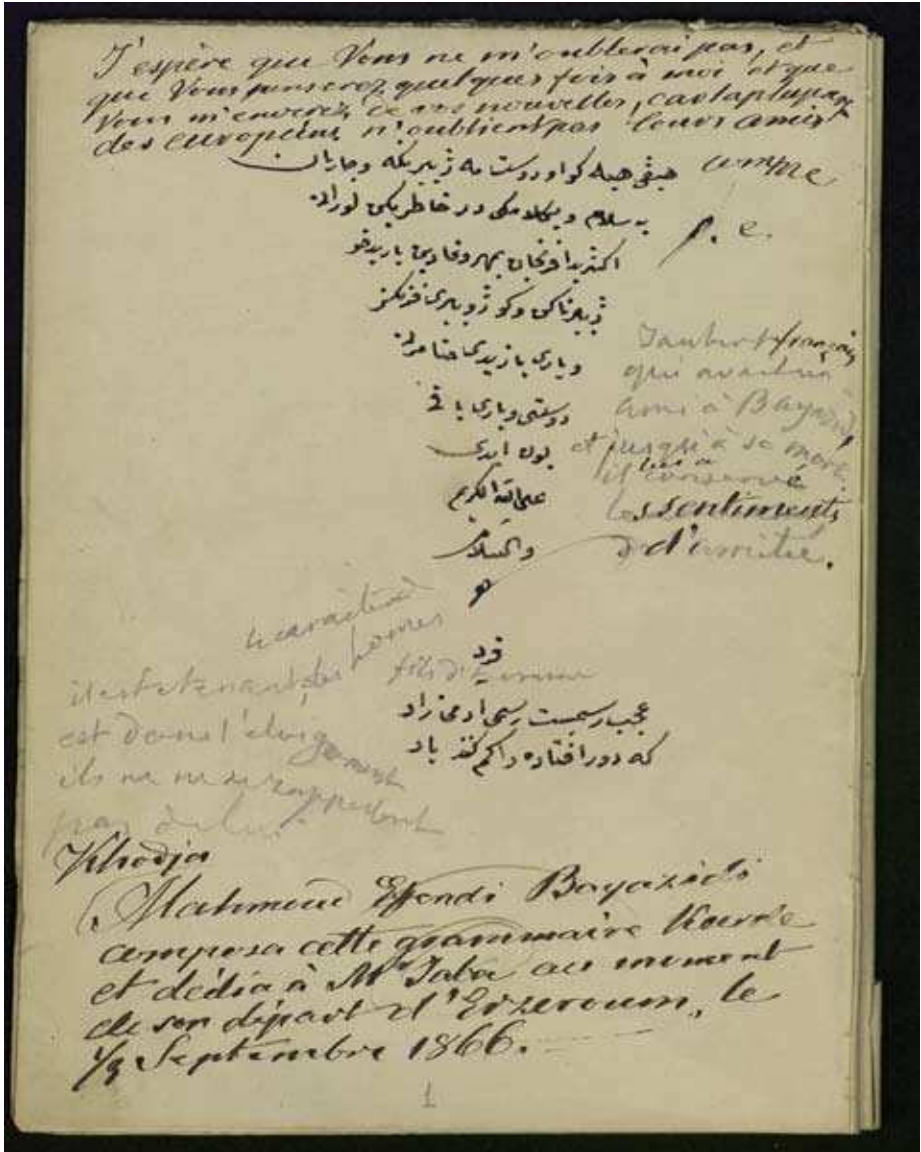
7. ÇAVKANÎ

- Bazîdî, Mela Mehmûd, *Tuhfetü'l-Xullan fî Zimanî Kurdan*, nusxeya dijîtal a arşîva A. Jaba a li Petersburgê, li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê, No: Kurd08, Erzurûm, 1866.
- Bazîdî, Mela Mehmûd, *Qewa'îdêd Serfa Kurdî I*, nusxeya dijîtal a arşîva A. Jaba a li Petersburgê, li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê, No: Kurd46, Erzurûm, 1866.
- Bazîdî, Mela Mehmûd, *Qewa'îdêd Serfa Kurdî II*, nusxeya dijîtal a arşîva A. Jaba a li Petersburgê, li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan a Rûsyayê, No: Kurd46, Erzurûm, 1866.
- Jaba, Aleksandra, *Catalogue De Manuscripts Kurdes*, nusxeya dijîtal a arşîva A. Jaba a li Akademîya Zanistan a Petersburgê, No: Kurd53.
- Rudenko, Margarita Borisovna. *Danasîna Koleksiyona Destxetên Kurdî yê li Lenîngradê*, Çapxaneya Edebiyata Rojava, Moskova, 1961 (niv.) (Orîjînal a pirtûka Rodenko: Руденко Маргарита Борисовна, *Описание курдских рукописей ленинградских собраний*, Издательство Восточной Литературы, Москва, 1961.)

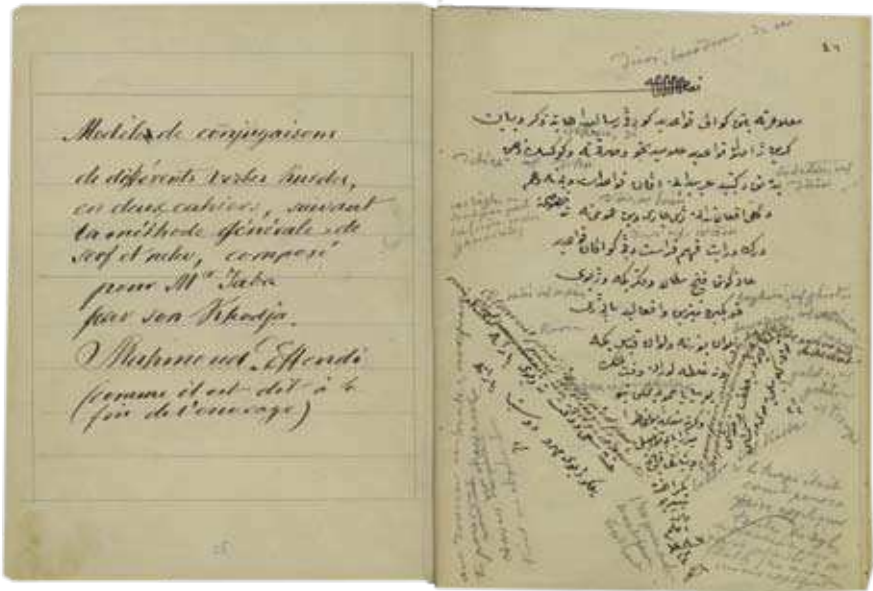
8. PÊVEK

Çend wereq ji destxetê:

Qewa'idêd Serfa Kurdî, I, berg pêşî.

Qewa'îdêd Serfa Kurdî, I, wereq: 46/berga paşî.

Qewa'îdêd Serfa Kurdî, II, wereq: 17,18.

EXTENDED ABSTRACT

"*Qewa'idêd Serfa Kurdî (I, II) of Mela Mahmûdî Bazîdî*". Mela Mahmudi Bazidi's "Qewa'idêd Serfa Kurdî I, II" is located in the Alexandre Jaba's collection. This collection contains valuable and unique works in many ways. This work is Bazidi's manuscript and has no other copies, and has not yet been published. Jaba had written on the last cover of the manuscript "Conjugaison Des Verbes Kurdes" in French, which means "Kurdish verb conjugation".

We tried to introduce this manuscript in several ways. We first identified it in terms of identity, then examined its physical conditions, and finally evaluated it in terms of content.

Jaba had prepared a catalog of the works in his collection, but he had not provided any information other than the title of this work. This important work was prepared to teach the conjugation of the verbs of Kurdish, word types and tenses in general. This manuscript was written in 1866 in two adjacent notebooks.

Although Bazidi says that the book is related to "sarf/morphology" and "nahiv/syntax", since it does not contain information about syntax, it can be considered to be on "sarf/morphology".

In short, the manuscript focuses more on the morphology of the Kurdish language: verbs, verb conjugations, tenses, nouns and so on. Therefore, in the words of Mela Mahmud, the book can be named as "**Qewa'idêd Serfa Kurdî/The rules of the morphology of Kurdish**". On the other hand, the manuscript consists of two books. Although they are adjacent to each other, the page numbers are arranged independently and considered as two books. Therefore, we can name the book as "**Qewa'idêd Serfa Kurdî I, II**".

This book, written in the Kurmanji dialect of Kurdish, uses black ink and neskh and rîqa scripts. It seems that after this work was written by Bazidi, it was read and studied by Jaba. Because there are many translations, transcriptions and notes by Jaba on the pages of the book and between the lines. After it was completed, it was transferred to The Library of the Russian Academy of Sciences within the Jaba collection and preserved there until today. Because although it does not have a solid paper and cover, the work is neither scattered nor shows signs of decay. According to the information contained in Rudenko's catalog, it was registered in the library in 1868, two years after it was written.

The work was written on an ordinary notebook. Some pages have pencil-drawn lines and frames, while others do not. The page size is 22x15 cm and the written parts are approximately 18,5x14 cm. Notebook pages are sewn with a rope. The pages of the book are not deformed. The work is written in a single column and has an average of 7-9 lines per page. These two works written adjacent to each other are not different in terms of content. There is only an afterword between the two, and the page numbers for each are placed separately. The number of pages is 46 + 46 = 92, but the number of pages with the covers and empty pages is 96.

The manuscript deals with morphological issues such as tenses, verb varieties, verb conjugations, vocabulary types in Kurmanji dialect of Kurdish.